

Nikolaeva E. I. Forms of territorial organization recreational and tourist activities in the region = *Форми територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності у регіоні*. Journal of Education, Health and Sport. 2015;5(3):373-380. ISSN 2391-8306. DOI <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.1095165>
<http://ojs.ukw.edu.pl/index.php/johs/article/view/5095>

Formerly Journal of Health Sciences. ISSN 1429-9623 / 2300-665X. Archives 2011 – 2014
<http://journal.rsw.edu.pl/index.php/JHS/issue/archive>

Deklaracja.

Specyfika i zawartość merytoryczna czasopisma nie ulega zmianie.
Zgodnie z informacją MNiSW z dnia 2 czerwca 2014 r., że w roku 2014 nie będzie przeprowadzana ocena czasopism naukowych; czasopismo o zmienionym tytule otrzymuje tyle samo punktów co na wykazie czasopism naukowych z dnia 31 grudnia 2014 r.

The journal has had 5 points in Ministry of Science and Higher Education of Poland parametric evaluation. Part B item 1089. (31.12.2014).

© The Author (s) 2015;

This article is published with open access at Licensee Open Journal Systems of Kazimierz Wielki University in Bydgoszcz, Poland and Radom University in Radom, Poland Open Access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Noncommercial License which permits any noncommercial use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author(s) and source are credited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited. This is an open access article licensed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/3.0/>) which permits unrestricted, non commercial use, distribution and reproduction in any medium, provided the work is properly cited. The authors declare that there is no conflict of interests regarding the publication of this paper.
Received: 02.02.2015. Revised 18.03.2015. Accepted: 20.03.2015.

FORMS OF TERRITORIAL ORGANIZATION RECREATIONAL AND TOURIST ACTIVITIES IN THE REGION

Elena Ivanovna Nikolaeva

Odessa National University named after I. I. Mechnikov

Department of Economic and Social Geography

1-year postgraduate student

Abstract

The article analyzes the forms of territorial organization of recreational and tourist activities. The contribution of modern researchers to the development of tourist-tourist activity is considered. The interrelations between the various components that characterize the functional characteristics of each component of the recreational economy are considered, starting from the resources of the territory, including the stages of using the tourist product, until the end of the tourist tour.

Key words: tourist and recreational activities, tourist resources, tourism, recreation, recreational services.

УДК 911.3.

ФОРМЫ ТЕРРИТОРИАЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В РЕГИОНЕ

Елена Ивановна Николаева

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

кафедра экономической и социальной географии

аспирант 1 года обучения

Реферат

В статье проведен анализ форм территориальной организации рекреационно-туристической деятельности. Рассмотрен вклад современных исследователей в развитие рекреационно-туристической деятельности. Рассмотрены взаимосвязи между различными составляющими, которые характеризуют функциональные особенности каждого компонента рекреационного хозяйства, начиная от ресурсов территории, включая стадии использования турпродукта, до завершения туристского тура.

Ключевые слова: туристско-рекреационная деятельность, туристические ресурсы, туризм, рекреация, рекреационные услуги.

ФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РЕГІОНІ

Олена Іванівна Ніколаєва

Одеського національного університету імені І.І.Мечникова

кафедра економічної та соціальної географії

аспірант 1 року навчання

Реферат

У статті проведений аналіз форм територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності. Розглянуто вклад сучасних дослідників у розвиток

рекреаційно-туристичної діяльності. Розглянуто взаємозв'язки між різними складовими, які характеризують функціональні особливості кожного компонента рекреаційного господарства, починаючи від ресурсів території, включаючи стадії використання турпродукту, аж до завершення туристського туру.

Ключові слова: туристично-рекреаційна діяльність, туристичні ресурси, туризм, рекреація, рекреаційні послуги.

Актуальність дослідження. «Революція послуг», що відбулась в останню третину минулого століття, і бурхливий розвиток туризму спричинили підвищену увагу до рекреаційно-туристичної діяльності та її поглиблену теоретико-методологічну розробку. У суспільно-географічних дослідженнях важливе місце займає функціонально-територіальна структура. Туристично-рекреаційний комплекс ув'язує зосередження рекреаційних підприємств безпосередньо з природними, соціально-економічними, історико-географічними та екологічними умовами та ресурсами території.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічною основою дослідження є фундаментальні положення суспільної географії в галузі рекреаційної географії, географії туризму, курортології, регіоналістики, вчення про природно – ресурсний потенціал, географічного краєзнавства та ін. При написанні дисертації були використанні теоритичні та практичні розробки вітчизняних і закордонних учених: В. Руденка, О. Шаблія, О. Бейдика, О. Любіцевої, М. Крачила, Ю. Веденіна, М. Андріанова, І. Зоріна, В. Преображенського, В. Величка, В. Смаль, І. Смаль, М. Бутко, С. Дутчака. Найважливішу роль у формуванні функціонально-територіальної структури відіграють населені пункти, що є центрами рекреаційної діяльності. Під функціонально-територіальною структурою ми розуміємо форми територіального зосередження підприємств туристсько-рекреаційної індустрії, що склалися в результаті локалізації відповідних природних та соціально-економічних умов та ресурсів, здатних виконувати рекреаційні функції [1; с.23]. Зокрема, *Любіцева О.О.* виділяє для туризму елементи територіальної структури споживача і елементи територіальної структури виробника (пункт, центр, вузол), а для надання курортних послуг, – курорт, курортна місцевість, курортний район, курортна зона[3]. Такої ж думки дотримується *Стафійчук В.І.* На основі поєднання функціонально-галузевого та функціонально - територіального підходів, він виділив такі таксономічні ранги рекреаційних територій:

рекреаційний пункт, рекреаційний центр, рекреаційний підрайон, рекреаційний район, рекреаційний регіон [2, с.12; 5, с.14-16]. Дещо іншим є підхід до виділення структури рекреаційного комплексу *О.Г.Топчієва* (2009р), він виділяє такі підкомплекси: курортно-оздоровчий, пізнавально-діловий, спортивний, екологічний, релігійний, розважальний (на основі поєднання видів рекреаційної діяльності населення і господарств). А поєднання окремих видів рекреаційного обслуговування і супутніх послуг дозволило йому виділити рекреаційні цикли: історико- етнографічний туризм, історико-культурний туризм, науковий туризм, діловий туризм, торговий туризм, ландшафтно- екологічний туризм, релігійний туризм, гостьовий туризм, розважальний туризм [2, с.30]. Всі підкомплекси і цикли мають відповідні форми територіальної організації.

Як зазначає *Б. Пушкар*, будь-яка діяльність, в т.ч. і рекреаційна, здійснюється на певній території. Тому важливо виділити елементи територіальної структури рекреаційного комплексу. Рекреаційний пункт – це населений пункт, в якому знаходяться рекреаційні заклади (будинки відпочинку, кемпінги), що здійснюють елементарну рекреаційну функцію.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначити форми територіальної організації рекреаційно-туристичної діяльності у регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Рекреаційний центр характеризується наявністю населеного пункту, в якому сконцентровано два і більше туристсько- рекреаційних підприємства диференційованого попиту, між якими існують тісні зв'язки. Рекреаційний підрайон – це зосередження в межах одного або декількох адміністративних районів, туристсько-рекреаційних пунктів, центрів. Рекреаційний район – це зосередження на конкретній території різноманітних пунктів, центрів, вузлів, підрайонів, які характеризуються своєю спеціалізацією, що базується на місцевих природних, соціально-економічних умовах та ресурсах. Рекреаційний регіон – це поєднання на території різних видів рекреаційної діяльності (рекреаційні райони, пункти, центри). Як правило, туристсько-рекреаційний регіон займає обширну територію, яка включає декілька адміністративних областей. Всі виділені елементи територіальної структури рекреаційного комплексу за своєю спеціалізацією і мотивацією турпродукту можна поділити на спеціалізовані та інтегральні. Спеціалізовані елементи територіальної структури – це рекреаційні підприємства, які надають певний вид рекреаційних послуг

(наприклад, лікування певних хвороб, гірськолижний туризм, спелеологічний туризм та ін.). До спеціалізованих елементів слід відносити спеціалізований центр, спеціалізований мікрорайон. До інтегральних елементів відносяться багатопрофільний центр, підрайон, район. У науковій літературі в більшості випадків ототожнюються елементи територіальної структури рекреаційного комплексу з одиницями рекреаційного районування. На наш погляд, це не правомірно, оскільки їм властиві різні принципи і підходи. В основі територіальної структури рекреаційного комплексу, як було зазначено, лежать різні форми територіального зосередження рекреаційної діяльності, а в основі рекреаційного районування – різні рівні територіального поділу праці. Вони базуються на спеціалізації різних послуг і взаємозв'язках між рекреаційними районами. Організаційно-управлінська структура пов'язує всі структури рекреаційного комплексу в єдине ціле. За останні роки багато зроблено в удосконаленні організаційної структури рекреаційного комплексу. На рівні держави створено комітет з організації туризму, який має свої підрозділи в обласних адміністраціях. Відповідні організаційні структури мають районні адміністрації та місцеві органи самоврядування. Вони координують та організовують туристсько-організаційну роботу на відповідних територіях. В зв'язку з трансформаційними процесами в суспільному житті відповідні зміни відбулися і в туристсько-рекреаційній діяльності. У кожному регіоні організовано діяльність приватних, комерційних та державних туристсько-рекреаційних установ. Приватні організації туризму функціонують на основі ліцензії і діють за нормами державної туристської політики, яка здійснюється туроператорами і турагенціями. Вони здійснюють реалізацію туристського продукту через туристські тури як в межах регіону та держави, так і на міжнародному рівні. Управління туристсько-рекреаційним комплексом регіону здійснюється відповідною формою державного управління, а управління туристсько-рекреаційною індустрією займаються туристичні оператори і туристичні агенти. Туристичні оператори як правило мають всі елементи туристської індустрії і сприяють ефективному використанню всіх її складових. Туристичні агенції деякі складові використовують за договорами, наприклад транспорт, готелі та ін. Як правило, в Україні і її регіонах функціонують малі і середні рекреаційні підприємства. Управлінські органи рекреаційним господарством здійснюють свої компетенції у розрізі одиниць адміністративного устрою, передусім областей. Тому в сучасній українській науці все більше досліджень здійснюється в межах цих територій (Г.Круль, В. Іванунік, В.Павлов, І.Смаль, О.Стецюк, Г.Чернова та ін.). Рекреаційний комплекс обласного рівня розглядають як

складне «утворення, яке формується і функціонує за наявності певної кількості елементів (рекреантів, рекреаційних ресурсів, обслуговуючого персоналу, закладів інфраструктури та управління), пов'язаних прямими і зворотними зв'язками, структура і інтенсивність яких формуються під впливом попиту та стану суспільно-господарських територіальних комплексів [3,с.4]. Такий комплекс є складовою частиною рекреаційних комплексів держави і рекреаційного району. Він формується на основі рекреаційно-ресурсного потенціалу території області, під впливом рекреаційних потреб як її жителів, так і рекреантів з інших регіонів країни чи навіть з інших країн. Він тісно пов'язаний з іншими рекреаційними комплексами системою взаємозв'язків, рекреанти із однієї області можуть отримувати певні послуги з туризму, відпочинку чи оздоровлення в інших областях і навпаки. Такі комплекси є відкритими, динамічними. Для них характерними є відношення координації, субординації, єдності і тотожності, ці відношення щодо систем взагалі розкриває *В.Г.Афанасьєв* (1968). Функціонально різні компоненти обласного рекреаційного комплексу (рекреаційні ресурси, заклади рекреаційної інфраструктури) об'єднуються за допомогою таких системоутворюючих відношень (за *М.Д.Шаригінім*, 1982): 1) належність до одного географічного простору; 2) наявність внутрішніх взаємозв'язків (матеріальних, енергетичних, інформаційних); 3) економічна і соціальна ефективність спільного функціонування; 4) керованість з одного центру. Щодо останнього, то такої керованості ще немає, але вона може бути досягнута в процесі функціонування комплексу, при досягненні функціонального взаємозв'язку всіх підсистем рекреаційного господарства для надання послуг відпочинку і оздоровлення населення. У такому випадку рекреаційний комплекс виступить як територіальна рекреаційна система (ТРС) – найдосконаліша форма територіальної організації рекреаційної діяльності, «еталон для формування найбільш ефективних комплексів рекреаційного господарства» [5 с. 55].

Взаємозв'язки між різними складовими характеризують функціональні особливості кожного компонента рекреаційного господарства, починаючи від ресурсів території, включаючи стадії використання турпродукту, аж до завершення туристського туру. Таке утворення в науковій літературі називають циклом, а в даному випадку ми називаємо його рекреаційним циклом. Він використовується не тільки як метод аналізу повноти галузевої структури, але і як форма територіальної організації рекреаційного господарства. Найважливіше значення в суспільно-географічних дослідженнях має виявлення і аналіз територіальної структури, яку деякі вчені (*Пістун М.Д., Паламарчук М.М., Шаблій О.І., Топчієв О.Г.* та інші) називають функціонально -

територіальною структурою. Вона показує найбільш істотні зв'язки між рекреаційною діяльністю і територією. Для її вивчення картографічним методом встановлюються елементи територіальної структури. На наступному етапі розкриття поставленої проблеми аналізуються чинники, які впливають на формування і функціонування рекреаційного господарства і його структуру. До таких чинників відносяться природні, соціально-економічні, історико-географічні, еколого-географічні та інші ознаки, які характерні для території дослідження. Важливо виявити вплив чинників, які безпосередньо впливають на формування рекреаційного господарства і участь його у територіальному поділі рекреаційної діяльності. На основі порівняльного, географічного, статистичного та інших методів встановлюється вплив цих чинників на структуру господарства, особливості розвитку його галузей.

Висновок. У нашій статті ТО рекреаційного господарства – одна з головних розробок. Як засвідчує огляд літератури, що цим займалися і до нас, але у наших попередників розробки є фрагментарні, неповні, різнорівневі, не узгоджені; обміль регіональних розробок і крупних масштабів; лідерство ТО займає туризм, а ТО рекреації значно відстає; традиційна орієнтація наголошена, посилена на організовану РТД, не зачіпають ТО короткочасної і побутової рекреації, ми ж навпаки в своїй роботі акцентуємо увагу на короткочасову та поботову рекреації.

Список літератури

1. Бейдик О.О. Глумачний словник термінів з рекреаційної географії/ О.О. Бейдик/ - К.: Київський університет, 1993. - 56с.
2. Ван Ціншен Теоретичні та методичні аспекти рекреаційної географії: сучасний підхід./ Ван Ціншен, О.Г. Топчієв // Український географічний журнал. - 2003. - №1. - С.45-49.
3. Любіцева О. Географія туризму в Україні: науковці вчителям. / О. Любіцева / Географія та основи економіки в школі. - 1997. - №2. - С. 3-6.
4. Смаль І.В. Основи географії рекреації і туризму: Навчальний посібник / І.В.Смаль/ - Ніжин: В-во НДПУ імені Миколи Гоголя, 2004. - 264 с.
5. Паламарчук М. М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії / М. М. Паламарчук, О. М. Паламарчук. – К. : Знання, 1998. – 416 с.
6. Преображенский В. С. Рекреационная география, ее состояние и перспективы / В. С. Преображенский, Б. Н. Лихачов, Ю. А. Веденин/ – М. : [б. и.], 1994. – С. 1–16.

References

1. Beydyk O.O. Tlumachnyy slovnyk terminiv z rekreatsinyoi heohrafiyi/ O.O. Beydyk/ - K.: Kyivskyy universytet, 1993. - 56s. (in Ukrainian)
2. Van Tsinshen Teoretychni ta metodychni aspekty rekreatsinyoi heohrafiyi: suchasnyy pidkhdid./ Van Tsinshen, O.H. Topchiyev // Ukrayins'kyy heohrafichnyy zhurnal. - 2003. - №1. - S.45-49. (in Ukrainian)
3. Lyubitseva O. Heohrafiya turyzmu v Ukrayini: naukovtsi vchytelyam. / O. Lyubitseva / Heohrafiya ta osnovy ekonomiky v shkoli. - 1997. - №2. - S. 3-6. (in Ukrainian)
4. Smal' I.V. Osnovy heohrafiyi rekreatsiyi i turyzmu: Navchal'nyy posibnyk / I.V.Smal'/ - Nizhyn: V-vo NDPU imeni Mykoly Hoholya, 2004. - 264 s. (in Ukrainian)
5. Palamarchuk M. M. Ekonomichna i sotsial'na heohrafiya Ukrayiny z osnovamy teorii / M. M. Palamarchuk, O. M. Palamarchuk. – K. : Znannya, 1998. – 416 s. (in Ukrainian)
6. Preobrazhenskiy V. S. Rekreatsionnaya geografiya, yeye sostoyaniye i perspektivy / V. S. Preobrazhenskiy, B. N. Likhachov, YU. A. Vedenin/ – M. : [b. i.], 1994. – S. 1–16. (in Russian)